

összfogama mint konkrét tudat a metaphysika elutasíthatlan és tudományosan beigazolt követelménye. „A lélek, mint Én, a tudás, az akarás s a substantiális lét azonossága.“ A léleknek lényege tehát az öntevékenység s a szabadság.

E metaphysikán épül föl szerző etikája. Komoly vallásos-erkölcsi alapon, mely egykori nagy elődjére: Kantra emlékeztet, a leghatározottabb ellentmondásban tudja és vallja magát a korszellemmel, a mely a materialismusban, pantheismusban és naturalismusban jut kifejezésre. Szilárdan vallja nevezetesen a személyes istenben s az erkölcsi szabadságban vetett hitet és Kanttal szemben vitatja: hogy az ismeret nemcsak a jelenség, hanem a lényeg világának megismerésére is terjed ki. Az istenismeret tehát úgy a vallásos hit, mint a tudományos gondolkodás tárgya, és hit és tudás között a legszorosabb összefüggés konstatálható. Ez alapon határozott állást foglal a kosmológiai bizonyíték mellett. A legmagasabb valóságú lény szükségképeniségéből annak reális létére következtet. Isten az az utolsó végalap, a melyből minden más substantia ered. Egyedül a lélek immateriális, tisztán öntevékeny szellemi lény. *Thiele philosophiája tehát a szabadság bölcselete*, s ellene van minden determinismusnak. A valódi szabadság ideálja egyúttal a jónak szükségképeniségével azonos. De a reális szabadság, mint a jó és rossz közötti megkülönböztetésnek a szabadsága.“ A helyes gondolkodás s a helyes akarás között „parallelismus“ vehető fel, s úgy az erkölcsi törvénynek, mint a gondolkodás törvényének „ein Sollen“ felel meg. Minden egyes erkölcsi törvény és követelményeinek forrása az isten iránt való szeretet. Ezekkel a gondolkodásokkal közelebbről műve 3-ik része foglalkozik behatóbban.

Mint látjuk, szerző Fichte gondolkörében mozog, csakhogy Fichtenél következetesebben viszi keresztül a maga gondolatait. Örvendünk rajta, hogy e metaphysikának Németországban olyan hivatott művelője akadt, mint Thiele, a jeles königsbergi philos. professor. És tényleg az életnek eme legfőbb kérdéseit és céljait nem nélkülözhetjük a tudományosság egyetlenegy ágában sem.

(Eperjes)

Dr. Szilávik Mátyás.

Különfélék.

A „Székely Nemzeti Múzeum“-ról.

Kevesen ismerik még a „Székely Nemzeti Múzeum“-ot, de a kik megtekintették, a székelyek történelmével foglalkozó tudósok, vagy a híresebb székely furdókra, Tusnádra, Málnásra, Előpatakra utazók, véletlenül ráakadtak, a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak gazdag gyűjteményeiről. Hogy szélesebb körben nem ismeretes, annak oka első sorban nyomasztó anyagi helyzete. Háromszék annyit áldozott culturalis czélokért,

hogy aránylag egy megye sem. Arra, hogy a „Székely Nemzeti Múzeum“ is kellő anyagi erőhöz jusson, már csak fillérek juthattak. De, a mint kifejttem, egyes lelkes, buzgó férfiak működése a fillérekből is jelentékeny összeget gyűjtött össze, úgy hogy rövid időn a „Székely N. Múzeum“ is elfoglalja minden tekintetben a hazai gyűjtemények között öt megillető helyet. Másik ok, hogy alapszabályai a nagy társadalmi érdeklődést majdnem teljesen kizárják. Rövid időn ezen is lesz segítve.

Tekintettel azokra, kik a múzeum történetét nem ismerik, a főbb mozzanatokat röviden leírom.

Alapítója özvegy Cserey Jánosné, szül. Zathureczky Emilia úraszony. A hetvenes évek elején kezdte meg, valószínűleg gróf Mikó Imre példájára, eleinte csak a Cserey-család emlékeit összegyűjteni, imecsfalvi birtokán, egy külön álló kisebb épületben. Buzgósága rövid időn mind szélesebb körre terjedt. Bejárta Háromszék, Udvarhelyszék, Marosszék minden vidékét s széleskörű ismeretsége alapján számtalan becses régiséget mentett meg a székelyek régi múltjából, sőt a székelyek előtt itt lakott népek történetének néma tanuiból is.

Az emlékek rendezésében nagy segítségére volt Vasadi Vasady Gyula, szeretett fiai nevelője. Nem volt ugyan e téren szakképzett, de szerény jövedelméből szakkönyveket vásárolt s úgy törekedett a szükséges ismereteket megszerezni.

A hetvenes évek közepén már annyira szaporodott a gyűjtemény — ekkori neve „Cserey-múzeum“ volt —, hogy az orvosok és természettudósok előpataki vándorgyűlésükről felrándultak Imecsfalvára s a legnagyobb elismeréssel nyilatkoztak róla.

Ekkor már a gyűjtemény oly nagy volt, hogy Imecsfalván nem lehetett elhelyezni. A nemeslelkű úraszony most felajánlta szeretett székely népének, azzal a kikötéssel, hogy székhelye mindig Háromszéken, K.-Vásárhelyen vagy S.-Sz.-Györgyön legyen s egyszersmind 1000 frt alapítványt is tett, kötelezvéen magát annak 6%-os kamata fizetésére, míg a tőkét törlesztheti.

S.-Szt.-György győzött ez alkalommal is K.-Vásárhely felett, mint a Mikó-kollegium ügyében. Épen a Mikó-kollegium ajánlott fel udvarán egy emeletes épület emeletes részét a múzeum helyiségéért, teljesen díjtalanul.

1876-ban költöztetik le a múzeumot S.-Sz.-Györgyre, ekkor veszi át a három szék, ekkor már megye, u. m.: Háromszék, Udvarhelyszék és Csíkszék. Háromszék évenként a tanalaphól 800 frttal, Udvarhelyszék egy ideig 100 és Csíkszék szintén egy ideig 50 frttal járultak a fenntartáshoz.

Alig renndezi el azonban Vasady Gyula múzeumőr a négy meg lehetős nagy szobában és a folyósón a tárgyakat, a megfeszített munkálkodás súlyos betegségbe dönti s 1880. a halál elragadja. Egy évi interregnum után, mely alatt dr. Szász István, polgári iskolai igazgató

viselt gondot a múzeumra, Nagy Géza lesz a múzeumőr. Ő már egészen szakképzett erő volt; a budapesti egyetemen hallgatta a történelmet s különös előszeretettel az archeológiát s már a n. múzeumnál gyakornok volt. Mindenesetre nagy nyereség volt a fejlődő székely múzeumra.

Az történet azonban Nagy Gézával, hogy a mint mind jobban megismerkedett a székelyek érdekes, rendkívül érdekes múltjával, ennek kutatása teljesen lebilincselte. Kutatásai eredménye az érdekes és magas tudományos színvonalon álló értekezések egész sorozata lett, melyekről maga Pauler a legelismertbben nyilatkozott. Ő volt, ki a székelyek letelepülésének megfejtéséhez legelőször jött a helyes útra s a magyarsággal rokonság kérdését ő oldotta meg legelőször. Anonymus korát sokkal előbb megállapította, mint Sebestyén Gyula nagy port felvert értekezéseivel. Ő mutatta ki a még „Szabó Károlyt is tévedésbe ejtett Székely Cronica“ hamis voltát, úgy hogy Szabó Károly, a monda szerint, mikor Nagy Géza bizonyítását elolvasta, a székely krónikát földhöz vágta mérgében.

Ezt a nagymérvű irodalmi foglalkozást, természetesen, megérezte a múzeum. Szigoruan, lelkiismeretesen vigyázott ugyan Nagy Géza, hogy semmi, egy tű is el ne vesszen, de a múzeumokban szokásos szakszerű elrendezéssel csak nagyon kis mérvben találkozhatott az ember. Tudta ugyan ő, hogy hol van a legkisebb tárgy is, s ha valakinek bármire is szüksége volt, őt percz alatt előadta, de azt nem gondolta meg, ha neki hirtelen el kell mennie, utódát kétségbeejti majd a rendezés.

Pedig épen ez történt. 1889-ben kineveztetett a m. n. múzeumhoz, egyelőre gyakornoknak, azzal a biztatással, hogy rövid időn segédőr lesz. Gyorsan kellett távoznia s a következő évben már elő is léptették.

Utána megint egy évi interregnum következik, mely alatt Benke István Mikó-kollegiumi tanár ügyelt fel a múzeumra. Ez idő alatt a múzeum felügyelő-bizottsága és a Mikó-kollegium előljárósága között szerződés jött létre, mely szerint az előljáróság azért az összegért, mennyi a múzeum-őr fizetése volt (600 frt évenként) továbbra is ad helyet a múzeumnak és kezelheti is. Az ekkor már főgimnáziummá fejlődött collegium három szaktanárt bízott meg a múzeum kezelésével, u. m.: e sorok íróját, Domján Istvánt, a könyvtár, levéltár és régiségtár, dr. Székely Bendeguzt a természettajzi és Várkonyi Endrét az éremtár és 1848—49-iki emlékek kezelésével. Székely Bendeguz csakhamar visszalépett, Várkonyi Endre meghalt s így az egész múzeum e sorok írójára nehezedett.

Sok gondot adott a múzeum költöztetése is, mert a Mikó-kollegiumnál 1892—93-ban folyt építkezések miatt háromszor is kellett költöztetni a múzeumot, míg végre 1893. végével állandó helyére jutott.

A mint az egyes gyűjtemények annyira rendezve voltak, hogy a múzeumot a látogatók számára meg lehetett nyitni, azonnal hozzáfogtam

az egyes gyűjtemények szakszerű rendezéséhez. Kezdtém a könyvtárral, mely a pusztulásnak leginkább ki volt téve. 1894. tavaszán fogtam hozzá s 1897. végére sok egyéb dolog mellett rendeztem, lehetőleg szakszerűen, mert a helyiség csak 40 □ m. s azon kívül dolgozó szoba is. A könyvtárban van 4500 mű, mintegy 11000 kötetben, köztük több érdekes duplum. A műnek háromnegyed része XV—XVI. és XVII. századbeli nyomtatvány és kézirat. Újabb művek csak a szükséges szakművek. Nevezetesebb kéziratok és unicumok: az Apor-codex, középkori vallásos elmékedések és missalék, a XIV. századból, két eszki szerzetes munkája, magyar nyelven s így az ötödik a magyar nyelvemlékek között. Adta Cseréy Jánosné, ki az Apor-család levéltárában bukkanat reá; az Emilia-codex XVI. századbeli szakács-könyv; a Vasady-codex; ezt még 1891. óta nem láttam, mert fenn van hol az akadémia, hol a m. n. múzeum könyvtárában. Az Apor-codexet kiadta Wolf György b. tudósunk, a magyar nyelvemlékek között, sok sajtóhibával. Kivánatos volna új kiadása. Ezekon kívül Cseréy Mihály historiájának és Apor Metamorphosisainak egykorú és több későbbi másolatai. A nyomtatványok közül Werbőczy Tripartitumának első magyar fordítása Weres Balás biharmegyei főjegyzőtől, a Nagy Graduál és számos mű, melyeknek alig egy tizede van felemlítve Szabó K. Régi M. Könyvtárában.

E könyvtár a székely kulturtörténelemre nagy fényt derít, mert mind az egyes háromszéki családok birtokából gyűjtötte össze Cseréy Jánosné, a buzgó úrasszony.

Nevezetes adatok vannak a levéltárban is. Mintegy 10,000 oklevél, melyekből a „Székely Oklevéltár“ nagyon sokat közölt már.

Gazdag érem-, kő-, réz- és bronzkori gyűjteménye. A középkori fegyverzet, varrottas gyűjtemény.

A múzeum az 1896. évi orsz. ezredéves kiállításon 95 tárggyal vett részt s jutalmul meg is kapta a kiállítási érmet.

Újabb időben kedvezőbb fordulatot vettek az anyagi ügyek is. Pótsa József, v. b. t. t. főispán, széleskörű műveltséggel bíró régi székely főúr a múzeumra is kiterjesztette figyelmét s fillérenként, gyűjtőívek, bárczakönyvek útján 10,000 frtot gyűjtött az állandó múzeum-csarnok javára. Ugyane célra a „Székely művelődési és közgazdasági egyesület“ is 5000 frtot adott s van reményünk államsegélyhez is, mert Wlassics Gyula miniszter figyelme még e kis szegletre is kiterjedt s már a múlt évre is 200 frt rendkívüli segélyt utalványozott.¹ E segély tette lehetővé, hogy megszerezzük a könyvtár számára Fejér György Codex Diplomaticus cz. művét, supplementumaival együtt 44 teljesen ép kötetben.

Hittel és bizalommal a művelt hazafiakban, hogy az ország e távoli szegletében lakó, a hazának nagy szolgálatokat tett székely népet ez alkalommal is segíteni fogják, zárom be rövid ismertetésemet, a „Székely Nemzeti Múzeum“-ról.

Domján István,
főgimn. tanár, múzeum-őr.

¹ Érdeme van ebben is Beksics Gusztávnak, a székelyek lelkes barátjának.